

Тарасевич Т. Ю.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВІД ЖИТТЯ ДО СМЕРТІ

Основними формами реалізації права на смерть називають суїцид та евтаназію. В Україні заборонена евтаназія відповідно до ст. 52 Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: «Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [1]. Медики зобов'язані надавати медичну допомогу в повному обсязі пацієнту, який знаходиться в критичному для життя стані. Цивільний кодекс України в ч. 4 ст. 281 також встановлює чітку заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя [2].

У багатьох країнах існує досить розвинене законодавство у сфері трансплантології. Предметом дискусій є питання про право людини на своє тіло після смерті і як частина цієї проблеми – питання щодо права на вилучення органів. В Україні законодавчо закріплено презумпцію згоди померлої людини на вилучення органів та (або) тканин для трансплантації. Згідно зі ст. 47 Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я» застосування методу пересадки від донора до реципієнта органів та інших анатомічних матеріалів здійснюється у визначеному законодавством порядку при наявності їх згоди або згоди їх законних представників за умови, якщо використання інших засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я не дає бажаних результатів, а завдана при цьому шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту [1].

Щодо репродуктивних прав людини, то Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я» закріплює право кожної жінки самостійно

вирішувати питання про материнство (ч. 3 ст. 57) [1]. Так, згідно з Конституцією України, безпосередній стосунок до репродуктивних прав має право кожної людини на життя, право на охорону здоров'я, фізичну недоторканність, недоторканність приватного життя, особисту, сімейну таємницю, а також право на охорону особистої гідності та принцип рівноправності чоловіка і жінки [3].

Щодо питання про клонування, варто нагадати, що в Україні діє Закон «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14.12.2004 № 2231-IV [4].

Отож, природа соматичних прав вкрай своєрідна: за її реалізації людина не тільки претендує на радикальну зміну первородної тілесної цілісності, але також висуває певні претензії суспільству щодо їх забезпечення та гарантування. Деякі із цих прав викликають великий суспільний резонанс (наприклад, самогубство, евтаназія, сурогатне материнство, право на аборт, проституція, легалізація одностатевих шлюбів, клонування), що спричинює низку не тільки правових, а й етичних проблем, пов'язаних з можливістю чи навпаки неможливістю їх практичної реалізації. Тому зі всією необхідністю можна справедливо визнати, що соматичні права людини є одним з головних викликів сучасному суспільству та державі, особливо її нормотворчій функції.

У юридичній науці була спроба виділити основні ознаки аналізованих прав: специфічний характер об'єкта цих прав – тіло людини; можливість їх реалізації за допомогою досягнень природничих та технічних наук (біології, генетики, медицини, фізики, техніки тощо); невизнання цих прав релігією, мораллю, етикою; нерозривний зв'язок з основними, насамперед особистими, правами людини; реалізація таких прав є юридичним фактом для інших правових відносин; ступінь їх визнання та реалізації відображає рівень особистісно-правових цінностей держави та суспільства загалом.

Отже, перелічені ознаки дають підстави стверджувати про соматичні права як про самостійну правову категорію, яка відповідає сучасним інтересам людини та її потребам.

Соматичні права людини з усією необхідністю варто вважати особистими (суб'єктивними) правами людини (не держави, не суспільства, не релігії), оскільки

вони пов'язані з приватним, інтимним життям людини, мають природне походження, виникають у людини від народження та невідчужувані (з позиції концепції сучасної правової держави).

Принагідно зазначимо, що права людини як різновид природного права – це можливості людини, надані їй Богом як ідеальним джерелом, пізнання, усвідомлення, розкриття яких залежить від самої людини та рівня розвитку суспільства [7, с. 19]. Тут варто навести слова відомого вітчизняного правознавця Я. Мельника, який у своїй монографії обґрунтовує чинники «взаємодоповнення» та «взаємоузгодженості» соціальної цінності людини, а саме: «людина, суспільство, держава, як об'єкти онтологічного буття права, демонструють тісну взаємозв'язаність із соціальним фактором у своєму розвитку, чим характеризують себе як суб'єкти соціальні, взаємодоповнюючі одне одного» [8, с. 39]. З огляду на це, вважаємо, що істина стоїть десь посередині, оскільки переконані, що публічне визнання особистих прав людини жодним чином не виключає самотійності їхньої реалізації.

Крім соціально-правової природи аналізованих прав існує наукова дискусія щодо їхнього місця в системі прав людини загалом. Одні автори зараховують їх до особистих прав людини, інші проти цього, мовляв, вони не мають ознаки самотійності і пов'язані з реалізацією різних прав людини. На нашу думку, зараховувати соматичні права людини до самотійної групи прав доцільно й обґрунтовано, оскільки вони, попри свою комплексність та інтегративність, мають специфічні ознаки, об'єднані одним загальним джерелом існування та розвитку – людиною.

Загалом можна сказати, що поява соматичних прав людини та їхня нормативна регламентація в законодавстві деяких країн – закономірний об'єктивний етап розвитку держави й суспільства. Саме тому потрібно проводити подальші поглиблені наукові дослідження цих прав та виробляти умови їх впровадження в сучасну юридичну теорію і практику.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. База даних «Законодавство України» . ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 11.11.2021)
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Про заборону репродуктивного клонування людини: Закон України від 14.12.2004 № 2231-IV. База даних «Законодавство України» . ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2231-IV#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Сучасні механізми захисту прав людини: кол. моногр. М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол та ін. Львів: Галицька видавн. спілка, 2020. 220 с.
6. Мельник Я. Я. Антропологія соціального права: монографія. Вид. 2 (переробл. та допов.). Вид-во Людмила, 2021. 216 с.

Удод М. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових
дисциплін Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*
Рігоц О. І.,
*здобувачка вищої освіти СВО магістра
факультету права, публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ І ВІЛЬНОГО ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНІВ

З прийняттям Конституції України наша держава обрала напрям на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Доказом цього є закріплення у ст. 3 Конституції України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Вагоме місце у переліку основоположних прав людини є права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. Проте дані права перебувають у постійному динамічному русі у зв'язку з стрімким розвитком суспільного життя.

Зважаючи на такі суспільно-політичні події, що відбуваються в Україні протягом останніх років, як анексія Автономної Республіки Крим, тимчасова окупація Донецької та Луганської областей та повномасштабне російське вторгнення в Україну, можна зіткнутися з недосконалістю нормативно-правового регулювання, порушення та обмеження прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. А отже, як наслідок, і з неефективністю механізму реалізації, дотримання і захисту вказаних прав.

Права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання закріплені у ст. 33 Конституції України: кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1]. Аналізуючи дану норму Основного